

# HET CHRISTENDOM OMSTREEKS HET JAAR DUIZEND

Bron: blz 138 Historische Atlas van het Christendom, Andrea Dué / Juan Maria Laboa. ISBN90-266-0680-x

De wens tot hervorming verspreidde zich als een onstuitbare vloedgolf onder groepen, personen en religieuze instituten die daar gevoelig voor waren. Hierdoor begon de kerk stukje bij beetje haar onafhankelijkheid te herwinnen en haar eigeninnerlijke kracht te versterken. In deze tijd namen bovendien de bevolking en de sociale mobiliteit sterk toe. Hongersnoden, pestepidemieën en oorlogen waren aan de orde van de dag en maakten het leven van de mensen moeilijk.

De problematische bereikbaarheid van het H. Land wekte verlangens en fantasieën op over pelgrimages. De prediking was toevertrouwd aan rondtrekkende lieden, die niet aan een vaste plaats gebonden waren. Daardoor werd een spiritualiteit bevorderd die helemaal paste bij die manier van leven. Het leven van de pelgrim was dat van Christus. Het was het leven van de mens op weg naar het nieuwe Jeruzalem, ontevreden met het heden en voorbereid op de toekomst. Het hield de aanvaarding en verering in van een Christus die als een weg werd voorgesteld. Tegenover de feodale onderdrukking vertegenwoordigde de pelgrim de vrijheid van iemand die ongebonden zijn eigen weg kon gaan.

De ontdekking van het graf van Jacobus in Compostela, aan het begin van de negende eeuw, leidde tot het ontstaan van een devotie die zich snel door Europa verspreidde. Een grote stroom pelgrims uit de Spaanse koninkrijken, uit Frankrijk, Duitsland en de Lage Landen ging op weg naar het graf van de apostel met het verlangen om God te ontmoeten. Na het opmaken van hun testament vertrokken de pelgrims uit de verschillende plaatsen, voorzien van een mantel met kap, een pelgrimsstaf en een tas met het nodige proviand. Zij reisden in groepen langs vaste pleisterplaatsen. Aangekomen bij de kathedraal van Compostela vervulden ze een reeks vaste ceremonies, zoals het in processie de kerk binnengaan, een nachtwake in een van de kerkbeuken, de verering van het graf en het doen van offers. Daarna ontvingen ze het document (het *compostellanum*) dat het volbrengen van de pelgrimage bevestigde. Er werden wegen en bruggen aangelegd en men bouwde hospitalen en herbergen, waar pelgrims van elke stand of nationaliteit werden ondergebracht. Er ontstond zelfs een nieuw soort heiligheid: die van mensen die hun leven wijdden aan de dienst onder de pelgrims.

De weg naar Santiago was niet alleen een weg van geloof, boete en devotie, maar groeide tegelijkertijd uit tot een bijzondere route voor de verspreiding van cultuur, vormen van liturgie, codexen en literatuur in het algemeen en bovendien van geestelijke scholen. Het ging vaak om een zeer materieel gerichte spiritualiteit die zich kenmerkte door een grote behoefte om te zien en om aan te raken. Het aantal relikwieën, waarnaar in Rome, Palestina of op onverwachte plaatsen gezocht werd, nam dan ook sterk toe. Lichamen van martelaren werden overgebracht om bij te dragen aan het aanzien van een bepaalde plaats en relikwieënkasten van allerlei soort en materiaal werden verspreid. De reliekenverering was de krachtige motor die de massa's op weg deed gaan naar de heiligdommen, die op hun beurt weer de bron werden voor de verspreiding van allerlei spirituele ideeën en gebruiken. Deze reliekenverering deed de verering van de martelaren en de heiligen sterk toenemen, maar deze viel in het niet bij de cultus voor de Moeder Gods. De spiritualiteit van Cluny bevorderde deze devotie. Er was voortaan geen klooster zonder een Mariakapel en geen gebedsdienst zonder litanie van Maria.

Vrede en gerechtigheid hadden hun wortels in de religieuze ordening, maar ze waren vaak ver te zoeken. Prelaten en monniken trachtten een minimum aan orde en veiligheid in de samenleving te scheppen door het beleggen van vredesbijekomsten. Deze moesten de weerloze plattelandsbevolking, de pelgrims en de handelaren, de vrouwen en de kinderen bescherming bieden tegen het geweld van de leken. Het was een revolutionaire manier van optreden die hen de achting van de armsten en de zwaksten bezorgde. De volgende stap bestond uit het instellen van een 'Godsvrede'. Er werd een compromis gesloten op basis waarvan er op enkele dagen van de week, bijvoorbeeld van woensdagnacht tot maandagochtend, of tijdens de periodes van de voornaamste liturgische feesten als de advent, de vasten of Pasen, niet gevochten zou worden. Zo'n wapenstilstand werd beschouwd als een soort verdrag met God, bedoeld om de zonde uit de wereld te bannen door versterking van de boetepraktijk. Op deze manier slaagde men erin het geweld in te perken.

De kloosters waren de motor achter deze vernieuwing. Hier leefde men in armoede, kuisheid en gehoorzaamheid en verzorgde men de liturgie en de opleiding van de monniken. Van hieruit werden de geest en de aanspraken van het evangelie verspreid. Het beroemdste klooster was zonder twijfel dat van Cluny in het Franse Bourgondië. Het was een onafhankelijke abdij, niet gebonden aan enige religieuze of wereldlijke autoriteit en in eigendom gegeven aan de apostelen Petrus en Paulus. Aldus was ze direct afhankelijk van de paus, die haar enige beschermheer was. Cluny kon zich gelukkig prijzen met zeer capabele abten en slaagde erin een ware familie van abdijen te stichten en te

leiden die alle ondergeschikt waren aan haar abt. Behalve een hervorming van het monniksleven bewerkte Cluny ook een hervorming van de organisatie. Rond 1100 beschikten de cluniacenzers over 1450 huizen met tienduizend monniken, waarvan 815 in Frankrijk, 109 in Duitsland, 23 in Spanje, 52 in Italië en 43 in Groot-Brittannië.

Ascese, gebed, evangelisatie en cultuur waren de sterke punten van Cluny, het 'toevluchtsoord van de wijsheid', dat tweehonderdvijftig jaar lang zeer veel invloed had. Literatuur, poëzie, muziek, architectuur en beeldhouwkunst werden daar ontwikkeld en bestudeerd en verspreidden zich van daaruit over Europa. Deze monniken verdedigden de vrijheid van de kerk, leverden een aanzienlijke bijdrage aan de hervorming van de gebruiken en de liturgie en bevorderden de aanvaarding van de kerkelijke discipline, die tot een hervorming van de clerus leidde.